

KSZTAŁCENIE UMIEJĘTNOŚCI WYKORZYSTANIA SYSTEMÓW INFORMATYCZNYCH PRZEZ POLICJANTÓW

w ramach szkolenia zawodowego podstawowego

st. sierż. Paweł Tomaszewski

Zakład Służby Kryminalnej CSP

W niniejszym artykule omówiono kształcenie umiejętności wykorzystania systemów informatycznych przez policjantów w ramach szkolenia zawodowego podstawowego. W pierwszej części wskazano cele kształcenia podstawowego zawodowego w zakresie wykorzystania systemów informatycznych. Następnie omówiono policyjne systemy informatyczne, z którymi zapoznawani są uczestnicy szkolenia, a także zagadnienia dotyczące wykorzystania międzynarodowych kanałów wymiany informacji. W końcowej części artykułu przedstawiono informacje dotyczące urządzeń wykorzystywanych podczas szkolenia zawodowego podstawowego w przedmiotowym zakresie.

Wstęp

Za początek okresu zastosowania komputerów oraz funkcjonowania na nich pierwszych systemów informatycznych wykorzystywanych w Polsce do zwalczania przestępczości można umownie przyjąć drugą połowę lat 70. XX w. To właśnie wtedy na wyposażenie wyspecjalizowanych komórek Milicji Obywatelskiej zaczął trafiać nieliczny sprzęt produkowany przez Wrocławskie Zakłady Elektroniczne „Elwro”¹. Ograniczone dostawy komputerów i specjalistycznego oprogramowania na potrzeby Ministerstwa Spraw Wewnętrznych były kontynuowane przez Wrocławskie Zakłady Elektroniczne w ciągu całej dekady lat 80. XX w. Niewielka skala dostaw bardzo nowoczesnego na owe czasy sprzętu była podyktowana zarówno trudną sytuacją ekonomiczną kraju, jak i brakiem potrzeb jego masowej eksploatacji w szeroko rozumianej dobie społeczeństwa przedinformatycznego².

Do dynamicznych zmian doszło w tym obszarze dopiero po roku 1989, kiedy to odnotowano skokowy rozwój techniczny sprzętu komputerowego oraz oprogramowania. Do tych no-

wych warunków technicznych, ograniczonych możliwościami ekonomicznymi gospodarki rynkowej, musiała zaadaptować się nowo utworzona Policja (10.05.1990 r.). W pierwszej połowie lat 90. XX w. poważny brak komputerów nie był jedynym problemem trapiącym formację³. Nie lepiej radziła sobie Policja w zakresie tworzenia swoich pierwszych rejestrów w poszczególnych komórkach organizacyjnych. Powodem takiej sytuacji był brak przepisów regulujących sposób rejestrowania czynności, dane zawarte w rejestrach jednostek Policji znacznie różniły się od siebie, co uniemożliwiało wprowadzenie ujednoczonego rejestru na poziomie komendy wojewódzkiej/Stołecznej Policji, mogącego w pełni spełnić swoją funkcję merytoryczną i analityczną.

Ponadto brak obowiązujących aktów normatywnych określających politykę rejestracji czynności coraz bardziej sprzyjał wypracowaniu przez poszczególne garnizony w Polsce odmiennych praktyk rejestracyjnych, m.in. w zakresie: sposobu prowadzenia rejestrów, terminu rejestracji, obiegu dokumentacji służbowej etc. Niejednokrotnie sposób prowadzenia rejestrów różnił się nawet w obrębie funkcjonowania tej samej komendy powiatowej/miejskiej Policji⁴.

W drugiej połowie lat 90. XX w. omawiana sytuacja jedynie nieznacznie się poprawiła. Braki sprzętowe nie zostały zniwelowane, ponadto pojawiły się dodatkowe komplikacje wynikające z braku ujednoczonych systemów oraz procedur postępowania, które nie posiadały oparcia w klarownych i dostosowanych do postępu technologicznego przepisów prawa. Dodatkowo szybką poprawę sytuacji uniemożliwiało niedofinansowanie formacji, która nie mogła być już konkurencyjnym pracodawcą wobec firm prywatnych, oferujących specjalistom z dziedziny informatyki kilkukrotnie większe zarobki niż Policja.

Stagnacja w obszarze komputeryzacji i funkcjonowaniu policyjnych systemów informatycznych była skrętnie marginalizowana jako problem, z którym nie potrafiło sobie właściwie poradzić. Konieczność rozwiązania tej palącej kwestii powróciła dopiero na samym początku XXI w., kiedy to na świecie dynamicznie przyspieszył proces cyfryzacji. Bezpośrednim impulsem do przeprowadzenia zmian w tym obszarze była jednak kontrola, jaką przeprowadziła Najwyższa Izba Kontroli w okresie od września do grudnia 2001 r. (kontrolę nr P/01/076⁵ zatytułowano: „Funkcjonowanie policyjnych systemów informatycznych”)⁶.

Po zakończeniu kontroli o jej wynikach poinformowano przede wszystkim Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Komendanta Głównego Policji. Wśród najważniejszych wniosków skierowanych do resortu można wymienić: konieczność wzmocnienia wysiłków przy zapewnieniu skutecznego i stałego nadzoru nad funkcjonowaniem tych systemów, a w szczególności nad wdrażaniem Krajowego Systemu Informacyjnego Policji, także w kontekście harmonizacji z wdrażaniem ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych.

Z kolei wśród uwag skierowanych pod adresem Komendanta Głównego Policji znalazły się zalecenia dotyczące: kontynuowania prac w zakresie tworzenia systemu informatycznego, który zapewni sprawną i kompleksową obsługę informatyczną Policji, również przy uwzględnieniu wymogów ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych. Ponadto kontrola zaleciła kontynuację zadań na rzecz usprawnienia dostępu do baz danych poprzez PSTD oraz nakazała eliminację opóźnień w zakresie rejestracji procesowej i informatycznej osób i zdarzeń. Najwyższa Izba Kontroli wskazała także na potrzebę zwiększenia zabezpieczenia stanowisk dostępu do baz danych⁷.

Błędy i niedociągnięcia ujawnione przez Najwyższą Izbę Kontroli w trakcie ww. kontroli stały się impulsem do wyznaczenia obszaru i kierunku zasadniczych zmian w zakresie informatyki policyjnej. Reforma ta pomimo upływu przeszło dwóch dekad dalej wyznacza ramy i zasady działania współczesnych baz danych Policji, która korzysta z coraz to nowszych rozwiązań technicznych⁸.

Obecnie wykorzystanie baz danych do dokonywania sprawdzień pozwalających wykrywać przestępczość oraz przeprowadzać inne czynności administracyjno-porządkowe jest powszechne podczas każdej służby już na poziomie umundurowanego patrolu dwuosobowego będącego w dyspozycji radiooperatora/dyżurnego. Praktyczne wykorzystanie baz danych w codziennej policyjnej służbie determinuje więc potrzebę opanowania tych umiejętności przez funkcjonariuszy już w trakcie odbywania przez nich szkolenia zawodowego podstawowego, które jest realizowane między innymi

w Centrum Szkolenia Policji w Legionowie. Nadzór dydaktyczny nad przyswajaniem przez słuchaczy wiedzy oraz umiejętności w zakresie obsługi sprzętu i interpretacji sprawdzień dokonanych w bazach danych sprawują nauczyciele policyjni z Zakładu Służby Kryminalnej.

Cele kształcenia podstawowego zawodowego w zakresie wykorzystania systemów informatycznych

Poniżej wskazano cele zajęć dotyczących obszaru systemów informatycznych podczas szkolenia zawodowego podstawowego.

Umiejętność wskazania uprawnienia Policji w zakresie gromadzenia i przetwarzania informacji

W dobie aktualnej sytuacji panującej w kraju okazuje się to bardzo ważnym elementem szkolenia, ponieważ coraz częściej osoby, wobec których podejmuje się interwencję czy jakąkolwiek czynność, pytają funkcjonariuszy o podstawę prawną i faktyczną możliwości jej przeprowadzenia. Bardzo często całe zdarzenie jest nagrywane przez osobę, wobec której prowadzi się czynność, lub czynią to postronne osoby towarzyszące.

Zrozumienie terminów: poufność, integralność, rozliczalność, co pozwoli od strony teoretycznej na zapewnienie bezpieczeństwa informacji znajdujących się w bazie danych

Uczestnicy szkolenia muszą uświadomić sobie, że informacje, do których mają dostęp w bazach danych, są informacjami poufnymi i mogą być wykorzystywane jedynie w sprawach służbowych, które bezpośrednio dotyczą ich jako funkcjonariusza. Policjanci w trakcie zajęć informowani są także, że dostęp do baz danych będą mieli na mocy posiadanego przez nich poświadczenia bezpieczeństwa do informacji niejawnych o klauzuli „poufne” oraz o tym, jakie konsekwencje poniosą w przypadku ewentualnego niedochowania tajemnicy służbowej. W dalszej części omawiania tego zagadnienia wskazuje się słuchaczom kwestię integralności polegającą na tym, że o ile każdy policjant może w określonej sytuacji służbowej skorzystać z baz danych, to już tylko nieliczne wskazane osoby posiadają uprawnienia do moderacji zawartych w nich danych.

Ostatnim elementem wiedzy z tego zakresu, przekazywanym słuchaczom podczas zajęć, jest problematyka rozliczalności. Policjant musi zdawać sobie sprawę, iż korzystając z bazy danych, nie jest osobą anonimową i jeśli popełni nadużycie, zostanie mu to udowodnione, co będzie się wiązało z karą adekwatną do popełnionego przewinienia.

Zagadnienie obowiązku zapewnienia poufności danych zawartych w policyjnych systemach informatycznych jest nieodzownym elementem specyfiki służby w formacji i dlatego z zasady musi być wpisane w kształtowanie postaw etycznych policjantów podczas wszystkich zajęć w trakcie szkolenia zawodowego podstawowego, tak by w przyszłości nie narazili się na zarzuty przekroczenia uprawnień, niedopełnienia obowiązków oraz by w związku z realizowanymi czynnościami nie zostali posądzeni o przejawy: antysemityzmu, rasizmu, łamania praw człowieka czy też dyskryminacji osób o odmiennej orientacji seksualnej.

KSZTAŁCENIE UMIEJĘTNOŚCI WYKORZYSTANIA SYSTEMÓW INFORMATYCZNYCH

Umiejętność wymienienia policyjnych systemów informatycznych oraz wskazanie informacji w nich zawartych, a także dokonanie interpretacji, w jakiej sytuacji, z którego zbioru danych policjant skorzysta w trakcie pełnienia służby

Należy mieć na uwadze, iż po zakończeniu szkolenia zawodowego podstawowego policjant, trafiając do jednostki, staje się samodzielny i ponosi w pełni odpowiedzialność za podjęte czynności i wyniki z nich decyduje. Dlatego przedmiotem szkolenia z zakresu wykorzystania systemów informatycznych jest wykształcenie u słuchacza znajomości poszczególnych baz danych oraz ich zawartości. Taka wiedza pozwala następnie skorzystać z określonej bazy w konkretnej sytuacji służbowej oraz zinterpretować wynik postawionego zapytania. Dobrze opracowany program nauczania, poparty logicznym ciągiem przekazywania wiedzy, pozwala funkcjonariuszowi pełniącemu służbę w jednostce liniowej na płynne i bezproblemowe przejście z bazy środowiska szkolnego do rzeczywistego środowiska służbowego.

Umiejętności dotyczące poprawnego uruchomienia i zamknięcia aplikacji, a także dokonania sprawdzenia w niej: osoby, pojazdu, dokumentu, rzeczy, broni

Funkcjonariusz w czasie szkolenia zawodowego podstawowego oprócz teorii musi także nauczyć się poprawnie uruchamiać, obsługiwać, wyłączać oraz konserwować sprzęt komputerowy oraz urządzenia mobilne. Wyrobienie tych umiejętności oraz praktycznych nawyków umożliwia bezawaryjne wykorzystanie sprzętu w rzeczywistej służbie, zmniejszając tym samym liczbę jego usterek oraz faktyczne zużycie.

Umiejętności dotyczące: ustalania aktualności różnego rodzaju poszukiwań osób, sprawdzenia pojazdów, przedmiotów, a także kontroli uprawnień do kierowania pojazdami

Absolwenci szkolenia muszą zdawać sobie sprawę, że informacja zwrotna z bazy danych oznaczająca osobę poszukiwaną nie będzie determinować zawsze konieczności zatrzymania takiej osoby. Słuchacz zapoznaje się z kategoriami osób poszukiwanych i z procedurami zachowania w konkretnych sytuacjach dotyczących między innymi: osoby poszukiwanej jako zaginiona, osoby poszukiwanej do ustalenia miejsca pobytu do celów prawnych czy też osoby, która jest poszukiwana przez wymiar sprawiedliwości w związku z uzasadnionym przypuszczeniem popełnienia przez nią czynu zabronionego. Zakres przekazywanej wiedzy uwzględnia także sposób postępowania policjantów w konkretnych sytuacjach wobec osób, które nie ukończyły jeszcze 17. roku życia.

Policyjne systemy informatyczne prezentowane w trakcie szkolenia zawodowego podstawowego

Krajowy System Informatyczny Policji (KSIP) – jest głównym systemem informatycznym wykorzystywanym przez Policję w celu gromadzenia i przetwarzania informacji. KSIP funkcjonuje w Komendzie Głównej Policji od dnia 1 stycznia 2003 r. To zestaw baz danych obejmujący zakresem działania terytorium całego kraju oraz złożony z następujących zbiorów danych: zbioru „Osoba”, zbioru „Fakt” (w tym wykazu informacji tworzących Biuletyn KSI), zbioru

ru „Rzecz”, zbioru „Podmiot”, zbioru „Pokrzywdzeni”, rejestru wykroczeń. Bazy teleinformatyczne KSIP pozwalają funkcjonariuszom Policji na dostęp do informacji oraz ich przetwarzanie, w tym danych osobowych, w następujących zbiorach danych: PRIM, SEWIK, „Broń” (broń utracona), „Ewidencja” (ewidencja kierowców naruszających przepisy ruchu drogowego)⁹.

Należy mieć na uwadze, że systemy teleinformatyczne KSIP umożliwiają przetwarzanie w drodze teletransmisji danych informacji, w tym danych osobowych oraz danych innych podmiotów lub organów władzy publicznej. Wśród zbiorów, z których jest to dostępne, należy wymienić przede wszystkim: Centralną Bazę Danych Osób Pozbawionych Wolności, zwaną też „Noe.NET” lub „Osadzony”, Centralną Ewidencję Kierowców – CEK, Centralną Ewidencję Pojazdów – CEP, krajowy rejestr urzędowy podmiotów gospodarki narodowej – REGON, rejestry – CEL oraz PESEL¹⁰, Rejestr Dowodów Osobistych – RDO, Centralną Ewidencję Wydanych i Unieważnionych Paszportów – CEWiUP, System Informacyjny Schengen II (SIS II), Wizowy System Informacyjny (VIS), Zintegrowany System Ewidencji administrowany przez Straż Graniczną (ZSE SG), Krajowy Rejestr Sądowy (KRS), krajowy zbiór rejestrów, ewidencji i wykazu w sprawach cudzoziemców o nazwie – „System POBYT”, Europejski System Informacji o Pojazdach i Prawach Jazdy (EUCARIS), bazy danych Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej – Interpol – zwanych KSIP INTERPOL, Rejestr Sprawców Przepięstw na Tle Seksualnym – „RSPTS”, Rejestr jachtów i innych jednostek pływających o długości do 24 m – zwany w KSIP „REJA24”¹¹.

Należy zaznaczyć, że Krajowy System Informacyjny Policji funkcjonuje w oparciu o zarządzenie nr 70 Komendanta Głównego Policji z dnia 2 grudnia 2019 r. Możliwości wykorzystywania przez Policję tej, jak i innych baz danych, daje także funkcjonariuszom w szerszym aspekcie prawnym ustawa o Policji.

Automatyczny System Identyfikacji Daktyloskopijnej (AFIS) i Centralna Registratura Daktyloskopijna (CRD)

W Zakładzie Daktyloskopii Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Policji (ZD CLKP) prowadzi się zbioru danych daktyloskopijnych: Centralną Registraturę Daktyloskopijną (CRD) i Automatyczny System Identyfikacji Daktyloskopijnej (AFIS). Zbiory CRD i AFIS prowadzone są na podstawie art. 21h ustawy o Policji, a ich administratorem jest Komendant Główny Policji¹².

W niniejszych zbiorach danych daktyloskopijnych są gromadzone i przetwarzane odbitki linii papilarnych osób oraz niezidentyfikowane ślady linii papilarnych. Pracownicy i funkcjonariusze Policji upoważnieni do przetwarzania danych w zbiorach CRD i AFIS podczas codziennych prac dokonują: przeszukań, porównań oraz eliminacji odbitek linii papilarnych osób w ramach „wywiadów daktyloskopijnych”, udostępniają zawartość zbiorów uprawnionym podmiotom oraz przede wszystkim dbają o jakość i legalność przetwarzanych informacji poprzez wprowadzanie, weryfikowanie i usuwanie określonych danych.

Zespół Centralnej Registratury Daktyloskopijnej zajmuje się gromadzeniem kart daktyloskopijnych z odbitkami linii papilarnych palców rąk i dłoni osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego oraz nieletnich, którzy dopuścili się czynów zabronio-

nych przez ustawę jako przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego.

Należy również zaznaczyć, iż w ramach Zespołu Centralnej Registratury Daktyloskopijnej funkcjonuje Automatyczny System Identyfikacji Daktyloskopijnej AFIS, którego bezpośrednim zadaniem jest gromadzenie linii papilarnych palców rąk i dłoni pobranych od osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa oraz niezidentyfikowanych linii papilarnych należących do niezidentyfikowanych osób, a także tych mogących pochodzić od osób zaginionych¹³.

Policyjny System Informacji Graficznej (POSIGRAF)

– to wyspecjalizowana aplikacja pozwalająca na gromadzenie i prezentację informacji graficznych (fotografie osób przeniesione do systemu przy użyciu skanerów). Baza osób znajdujących się w systemie POSIGRAF obejmuje przede wszystkim najbardziej niebezpiecznych przestępców, ale także osoby poszukiwane oraz zaginione.

Nadzędnym zastosowaniem niniejszego systemu jest zaprzęgnięcie jego potencjału do typowania sprawców przestępstw na podstawie ustalonego rysopisu lub znaków szczególnych, a także do identyfikacji osób o nieustalonej tożsamości, w tym także N.N. zwłok¹⁴.

System Wspomagania Dowodzenia (SWD)

– jego zadaniem jest koordynacja i usprawnienie zarządzania sytuacyjnego licznymi załogami patrolowymi. Dlatego system ten znajduje zastosowanie przede wszystkim w dużych aglomeracjach miejskich, gdzie doskonale spisuje się jako narzędzie przeznaczone do wspomagania pracy oraz dowodzenia patrolami Policji¹⁵. Mózgiem całego systemu jest centrum dowodzenia z główną salą operacyjną, wyposażoną w wyświetlacze wielkoformatowe oraz stanowiska przyjmowania zgłoszeń od obywateli, stanowiska operatorów i koordynatorów¹⁶.

Uzupełnieniem tego ośrodka kontrolno-decyzyjnego są także stanowiska zlokalizowane w komisariatach Policji, przeznaczone do przyjmowania zgłoszeń od obywateli i współdziałania z centrum dowodzenia za pośrednictwem dyżurnego jednostki. Należy zaznaczyć, że dzięki systemowi SWD patrole zarejestrowane w niniejszym systemie wyposażone są standardowo w przewoźne terminale komputerowe, pozwalające na pozycjonowanie lokalizacji funkcjonariuszy w czasie rzeczywistym, w ramach technologii GPS.

System Ewidencji Wypadków i Kolizji (SEWIK)

– zasadniczym założeniem tego systemu jest realizacja przez Policję nałożonych na nią zadań ustawowych, tj. obowiązku przekazywania informacji o zdarzeniach drogowych do Polskiego Biura Ubezpieczycieli Komunikacyjnych i zakładów ubezpieczeń oraz tworzenia zestawień statystycznych dotyczących zdarzeń drogowych. Dane znajdujące się w tym systemie są wykorzystywane do sporządzania statystyk wypadków i kolizji oraz analiz stanu bezpieczeństwa i zagrożeń w ruchu drogowym¹⁷.

Policyjny Rejestr Imprez Masowych (PRIM)

– bezpośrednim celem tego systemu jest gromadzenie i przetwarzanie informacji o imprezach masowych, z racji obowiązku, jaki nałożony jest w tym zakresie na Komendanta Głównego Policji na mocy ustawy z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych. PRIM zawiera informacje o imprezach masowych i osobach objętych zakazem wstępu na takie imprezy¹⁸.

Zgodnie z załącznikiem nr 41 do zarządzenia nr 70 Komendanta Głównego Policji z dnia 2 grudnia 2019 r. osoba, która ma zakaz wstępu na imprezy masowe, określana jest kodem – Zielony 11. Przy weryfikacji zakazu wydanego przez sąd, odnotowanego w systemie, należy także sprawdzić, czy obostrzenie obejmuje właśnie daną imprezę masową. Jeśli chodzi o kwestie formalno-proceduralne, to organizator imprezy masowej jest zobowiązany poinformować o niej Policję nie później niż na 72 godziny przed jej planowanym rozpoczęciem, co zostaje odnotowane w systemie PRIM¹⁹. Do systemu PRIM Policja wprowadzi informacje dotyczące: naruszenia prawa w trakcie imprezy masowej, planowanych i faktycznych działań funkcjonariuszy. System ten uwzględni także wielkość sił i środków, jakie zaangażowała Policja do zabezpieczenia danej imprezy, wskazując też koszty wynikłe z wykonania konkretnego zabezpieczenia.

System Elektronicznej Sprawozdawczości w Policji (SESPOL)

– daje możliwość składania wymaganych przepisami sprawozdań drogą elektroniczną. Pozwala na gromadzenie danych, które będą przetwarzane przez kolejne lata w różnych zestawieniach. SESPOL umożliwia także składanie sprawozdań drogą elektroniczną przez każdą komórkę organizacyjną Policji zobowiązaną do sprawozdawczości przez przepisy. W ramach bazy SESPOL realizowana jest także opcja wypełniania „Karty efektywności policjanta realizującego zadania o charakterze prewencyjnym” oraz „Statystycznej karty czynności policjanta w ruchu drogowym”. Funkcje te pozwalają na automatyczne generowanie wyników pracy dla poszczególnych jednostek/komórek organizacyjnych, co z kolei ułatwia kierującym nimi przełożonym ocenę wyników pracy podległych im funkcjonariuszy.

Wykorzystanie międzynarodowych kanałów wymiany informacji

Polska Policja, oprócz zwalczania rodzimej przestępczości, bierze także aktywny udział w zwalczaniu przestępczości międzynarodowej, działając przede wszystkim w ramach: Interpolu, Europolu, Systemu Informacyjnego Schengen. Po przemianach politycznych w 1990 r. polska Policja wznowiła współpracę w ramach Interpolu. Obecnie wymiana informacji pomiędzy krajami członkowskimi niniejszej organizacji odbywa się głównie za pomocą systemu komunikacji o nazwie I-24/7. W Polsce policjanci mogą dokonać sprawdzenia w bazach danych Interpolu poprzez każde stanowisko PSTD (komputer z dostępem do KSIP), pod warunkiem że mają odpowiednie uprawnienia dostępowe.

Nowe możliwości współpracy policyjnej polegające między innymi na dostępie do wspólnych danych pojawiły się po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. Akcesja do Wspólnoty Europejskiej pozwoliła polskiej Policji na dołączenie 1 listopada 2004 r. do grona służb zrzeszonych w ramach Europolu. Członkostwo w tej organizacji umożliwia Policji dostęp do wspólnej bazy danych EIS (System Informacyjny Europolu)²⁰.

Oprócz ww. korzyści po wstąpieniu do Unii Europejskiej polska Policja uzyskała także dostęp do systemu Eurodac. System ten jest ogólnoeuropejską bazą danych daktyloskopijnych osób ubiegających się o ochronę międzynarodową oraz cudzoziemców zatrzymanych w związku z nielegalnym przekroczeniem zewnętrznych granic Unii Europejskiej.

KSZTAŁCENIE UMIEJĘTNOŚCI WYKORZYSTANIA SYSTEMÓW INFORMATYCZNYCH

Strefa Schengen to obszar pozbawiony kontroli na granicach wewnętrznych między państwami wchodzącymi w jej skład. Inaczej jest w przypadku granic zewnętrznych strefy, gdzie kontrole we wzmożonym stopniu nadal obowiązują. Wprowadzenie udogodnień w zakresie podróżowania po obszarze pozbawionym kontroli granicznych objęło wszystkie osoby, niestety także nielegalnych imigrantów oraz przestępców. W związku z tym zaistniała konieczność wprowadzenia środków kompensacyjnych służących zwiększeniu poziomu bezpieczeństwa w ramach całej strefy Schengen.

Podstawowym filarem kompensacyjnym mającym zagwarantować bezpieczeństwo w ramach tej strefy jest System Informacyjny Schengen (SIS II), który będąc nowoczesnym narzędziem informatycznym, daje szansę zwiększenia poziomu kontroli i bezpieczeństwa. SIS II to obecnie największa w Europie baza danych, w której przetwarzane są określone przepisami kategorie danych osób i przedmiotów, wprowadzanych do systemu przez państwa strefy Schengen²¹ jako znajdujące się w zainteresowaniu ich służb i wymiaru sprawiedliwości. Unikalność tego systemu polega na zadaniach, jakie pełni, oraz jego zasięgu terytorialnym. Zbudowanie takiego narzędzia informatycznego przy uwzględnieniu jego specyfiki oraz technicznych rozwiązań jego użytkowników, a także przy poszanowaniu ich prawodawstwa sprawia, iż można je śmiało uznać za jedno z największych osiągnięć wypracowanych przez Unię Europejską. Należy wspomnieć, iż do systemu SIS II wprowadzono bardzo nowoczesne rozwiązania informatyczne, które umożliwiają przetwarzanie również danych biometrycznych (fotografii i odbitek linii papilarnych), co skutkuje sprawniejszą i dokładniejszą identyfikacją osób znajdujących się w zainteresowaniu służb i wymiaru sprawiedliwości²².

Poruszając tematykę związaną z bazą SIS II, nie można zapominać o implikacjach wynikłych z rozszerzenia oraz kurczenia się Unii Europejskiej. Skutki takich działań politycznych mają bowiem bezpośrednie przełożenie na wielkość i sprawność obszaru strefy Schengen. Aktualnie wszystkie państwa członkowskie wspólnoty oraz stowarzyszone mają obowiązek prowadzić SIS II, którego celem nadrzędnym jest zapewnienie wzajemnego bezpieczeństwa.

Podstawą prawną funkcjonowania systemu SIS II na obszarze wszystkich państw stowarzyszonych jest: rozporządzenie (WE) nr 1986/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 2006 r. w sprawie dostępu służb odpowiedzialnych w państwach członkowskich za wydawanie świadectw rejestracji pojazdów do Systemu Informacyjnego Schengen drugiej generacji (SIS II). W wymiarze wewnętrznym, dotyczącym Polski, należy także wziąć pod uwagę ustawę z dnia 24 sierpnia 2007 r. o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym Schengen oraz Wizowym Systemie Informacyjnym. Niniejszy akt prawny pomimo bardzo licznych nowelizacji zawiera aktualne kategorie wpisów w bazie SIS II dotyczące przede wszystkim²³:

- osób poszukiwanych do tymczasowego aresztowania w celu wydania ich na wniosek państwa członkowskiego,
- osób poszukiwanych do tymczasowego aresztowania w celu przekazania osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania,

- świadków wezwanych do stawienia się przed sądem lub prokuratorem w związku z postępowaniem karnym lub postępowaniem karnym skarbowym lub podejrzanym wezwanych do stawienia się przed prokuratorem w związku z postępowaniem karnym lub postępowaniem karnym skarbowym, którzy są poszukiwani, lub oskarżonych wezwanych do stawienia się przed sądem w związku z postępowaniem karnym lub postępowaniem karnym skarbowym w celu poniesienia odpowiedzialności za czyn, za które są poszukiwani, lub skazanych, wobec których powinien zostać wykonany wyrok w sprawie karnej lub w sprawie o przestępstwo skarbowe, lub skazanych wezwanych do stawienia się w celu odbycia kary pozbawienia wolności,
- cudzoziemców, których dane zostały wpisane do Systemu Informacyjnego Schengen dla celów odmowy wjazdu,
- osób zaginionych albo osób zaginionych, które dla ich ochrony lub w celu zapobiegania stwarzanym przez nie zagrożeniom powinny być oddane do właściwej placówki opiekuńczej lub leczniczej,
- osób lub pojazdów, rzeczy czy przedmiotów wprowadzonych do systemu SIS II w celu przeprowadzania niejawnego nadzorowania lub szczególnej kontroli,
- przedmiotów podlegających zatrzymaniu albo zatrzymaniu w celu wykorzystania jako dowód w postępowaniu karnym lub postępowaniu karnym skarbowym.

Słuchacze szkolenia zawodowego podstawowego w trakcie zajęć dotyczących wykorzystania systemów informatycznych są przygotowywani do czynności, jakie będą musieli przeprowadzić, będąc w rzeczywistej służbie, w sytuacji, kiedy dojdzie do tzw. trafienia osób lub przedmiotów opisanych w niniejszych podpunktach. W trakcie zajęć policjantom tłumaczy się, że oprócz standardowych czynności policyjnych w przypadku procedury obejmującej SIS II, będą oni musieli w zależności od konkretnej sytuacji: wypełnić formularz odnalezienia osoby/przedmiotu, wystąpić do Biura SIRENE o przesłanie informacji uzupełniających poprzez zaznaczenie właściwego pola w formularzu odnalezienia osoby/przedmiotu w przypadku, gdy jest to niezbędne do podjęcia odpowiednich działań, w tym dokonania identyfikacji osoby/przedmiotu, przekazać wypełniony formularz odnalezienia osoby dyżurnemu właściwej jednostki organizacyjnej Policji²⁴.

Wykształcenie umiejętności wykonania konkretnych czynności w zależności od danej sytuacji, a także sporządzenie dokumentacji w postaci protokołów dotyczących powyższych sześciu artykułów decyzji/rozporządzenia jest nieodzownym elementem szkolenia słuchaczy.

Policjanci zdobywają także wiedzę dotyczącą hierarchii wpisów. Zasadą jest, że w przypadku rejestracji w bazie dwóch lub więcej wpisów dotyczących tej samej osoby lub przedmiotu widoczny jest tylko „silniejszy” wpis (np. w przypadku gdy chodzi o aresztowanie w celu wydania lub ekstradycji oraz o niejawną kontrolę – w systemie SIS II będzie widniało tylko aresztowanie w celu wydania lub ekstradycji)²⁵.

Ponadto przekazuje się kursantom wiedzę dotyczącą procedury dokonywania wpisów w SIS II przez Policję. Policja może

wprowadzać wpisy do SIS II w sposób bezpośredni (automatyczna replikacja danych wprowadzonych poprzez KSIP do SIS II) w dwóch przypadkach dotyczących: osób zaginionych oraz poszukiwanych przedmiotów. Policja może także wprowadzać wpisy do SIS II w sposób pośredni (procedura pisemna przy użyciu karty wpisu) w przypadku wpisów dotyczących osób i przedmiotów wprowadzanych w celu przeprowadzania kontroli niejawnych lub kontroli szczególnych w celu ścigania przestępstw oraz zapobiegania zagrożeniom bezpieczeństwa publicznego.

Sprzęt wykorzystywany podczas szkolenia

Słuchacze szkolenia zawodowego podstawowego podczas zajęć z zakresu wykorzystywania systemów informatycznych zapoznawani są ze specyfiką pracy z policyjnymi bazami danych. Uczą się właściwego korzystania ze sprzętu komputerowego, terminali mobilnych oraz ich oprogramowania. Nie mniej istotnym elementem nauki jest wpojenie rozpoczynającym służbę funkcjonariuszom zasad dotyczących bezpieczeństwa i właściwego wykorzystania baz danych. Słuchacze uświadamiani są, że żadne sprawdzenie dokonywane w policyjnej bazie nie jest anonimowe i że wykorzystanie go do celów prywatnych będzie niosło za sobą konsekwencje adekwatne do popełnionego przewinienia, ze zwolnieniem ze służby włącznie. Kursantom wskazuje się, iż na początku służby będą dokonywali sprawdzeń jedynie wobec osób/przedmiotów/dokumentów/broni znajdujących się w ich dyspozycji bądź bezpośrednio wynikających z materiałów prowadzonej przez nich sprawy²⁶.

W czasie zajęć dydaktycznych słuchacze nie są zapoznawani jedynie z procedurami i samą stroną teoretyczną. Dla nadania zajęciom praktycznym maksymalnego realizmu słuchacze mają do dyspozycji szkolną bazę danych pozwalającą na odwzorowanie sytuacji, z którymi policjant zetknie się na służbie. Umożliwia to słuchaczowi wykorzystanie wiedzy teoretycznej i prawidłową interpretację wyniku dokonywanego sprawdzenia, co się przełoży na decyzję podjętą wobec kontrolowanej/sprawdzonej osoby /przedmiotu/dokumentu/broni. Słuchaczowi wyjaśnia się mechanizm działania systemowej koordynacji w ramach KSIP oraz uzmysławia ogrom pracy Policji już na poziomie zwykłego komisariatu, a także konieczność odnotowania w sporządzanej dokumentacji sygnatury sprawy i prowadzącej ją jednostki policyjnej. Analogicznie należy postąpić w sytuacji, w której w systemie odnotowana jest konkretna prokuratura wraz numerem sprawy czy sąd z uwzględnionym symbolem postanowienia/wyroku²⁷.

W trakcie zajęć praktycznych przy dokonywaniu sprawdzeń policjantom prezentowane są kazusy symulujące interwencje wobec osoby, która w wyniku sprawdzenia w systemie okazuje się osobą:

- poszukiwaną jako zaginiona,
- poszukiwaną do ustalenia miejsca pobytu do celów prawnych,
- poszukiwaną podejrzaną o popełnienie przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego,
- poszukiwaną skazaną prawomocnym wyrokiem sądu,

- prowadzącą pojazd mechaniczny po drodze publicznej pomimo zakazu w ramach decyzji administracyjnej,
- notowaną, a aktualnie nieposzukiwaną,
- nieletnią poszukiwaną, która zbiegła z wyznaczonej placówki wychowawczo-opiekuńczej,
- nieodnotowaną w systemie jako osoba, która nie miała dotąd kolizji z prawem.

W ramach kolejnych godzin zajęć praktycznych słuchacze uczą się prawidłowo interpretować sprawdzenie pojazdu, uwzględniając sposób zachowania w sytuacji, gdy pojazd jest: poszukiwany, znajduje się w zainteresowaniu Policji lub jest zabezpieczony procesowo lub za zobowiązaniem. Następnie ćwiczony jest sposób interpretacji sprawdzeń w wypadku ujawnienia poszukiwanego przedmiotu czy dokumentu. Poruszana też jest kwestia zachowania w sytuacji ujawnienia przedmiotu bądź dokumentu znajdującego się w zainteresowaniu Policji. Ostatnim etapem ćwiczeń praktycznych jest sprawdzenie broni w systemach policyjnych²⁸.

Słuchacze zaznajamiają się także z dokonywaniem i interpretacją sprawdzeń w bazie SIS II, które prowadzone są na komputerach stacjonarnych za pośrednictwem Systemu Poszukiwawczego Policji.

Wszelkie sprawdzenia w systemach baz danych na tym etapie są dokonywane za pomocą komputerów stacjonarnych podpiętych do sieci PSTD, w specjalnie wyposażonych salach wykładowych. Każdy temat realizowany podczas zajęć rozpoczyna się od części teoretycznej i technicznej, w tym na uruchomieniu komputera oraz samych baz danych. Następnie nauczyciel trzykrotnie powoli dokonuje sprawdzenia, każdorazowo wyjaśniając potencjalne wątpliwości i odpowiadając na pytania. Jeżeli słuchacze nie mają żadnych wątpliwości w kwestiach technicznych, przystępują do samodzielnego dokonywania zadanych im sprawdzeń, interpretując otrzymane wyniki pod nadzorem prowadzącego zajęcia²⁹.

Sprawdzeniem wiedzy i umiejętności uczestników szkolenia w tym zakresie są zajęcia, podczas których słuchacze w ramach patrolu dwuosobowego przybywają na miejsce symulowanej interwencji i w związku z nią muszą dokonać sprawdzenia osób/pojazdu/dokumentu/rzeczy/broni, a następnie samodzielnie podjąć decyzję o dalszym toku postępowania, co powinno zostać udokumentowane w formie prawidłowo sporządzonej notatki urzędowej.

Ostatnim blokiem tematycznym, z jakim zapoznają się uczestnicy szkolenia zawodowego podstawowego na zajęciach z wykorzystania systemów informatycznych, są terminale mobilne Bluebird. Prezentowana im jest specyfikacja parametrów technicznych tych urządzeń oraz możliwości ich zastosowania. Słuchacze uczą się włączać terminal Bluebird oraz uruchamiać aplikację Klient Mobilny SWD³⁰. Kolejnym elementem zajęć jest zaprezentowanie przez wykładowcę algorytmu sprawdzenia, według którego funkcjonariusze będą dokonywać kontroli w bazach danych, korzystając z pośrednictwa terminalu/smartfona Bluebird. Następnie nauczyciel trzykrotnie powoli dokonuje sprawdzenia, za każdym razem wyjaśniając potencjalne wątpliwości i odpowiadając na pytania. W kolejnej fazie zajęć słuchacze samodzielnie dokonują sprawdzeń z wykorzystaniem urządzenia.

KSZTAŁCENIE UMIEJĘTNOŚCI WYKORZYSTANIA SYSTEMÓW INFORMATYCZNYCH

Na podstawie obserwacji z zajęć można stwierdzić, iż – poza incydentalnymi przypadkami – tematyka obsługi terminalu jest bardzo szybko i dobrze przyswajana przez słuchaczy. Niewątpliwie wpływ na to ma prostota obsługi terminalu Bluebird, opierająca się głównie na intuicyjności obsługującej go osoby. Z pewnością ma na to wpływ fakt, że funkcjonujemy w dobie cyfryzacji, która uczyniła smartfon powszechnym urządzeniem codziennego użytku³¹.

Zajęcia z obsługi terminalu/smartfona Bluebird przebiegają z reguły bardzo sprawnie, ponieważ słuchacze wykorzystują już wiedzę teoretyczną z zakresu sprawdzeń zdobytą na poprzednich zajęciach. W bloku tematycznym dotyczącym terminalu/smartfona Bluebird słuchacze skupiają się przede wszystkim na technicznej stronie obsługi urządzeń. Ich największe zainteresowanie wzbudza możliwość wykorzystania w służbie skanera kodów, który wbudowany jest w terminal Bluebird, a także dokładne urządzenie GPS, które potrafi pozycjonować patrol z dokładnością do 20 m.

Zakończenie

W dobie postępującej cyfryzacji rozwój baz danych oraz obsługujących je komputerów i innych urządzeń mobilnych będzie dynamicznie przyspieszał. Policja, chcąc być skuteczna w zwalczaniu przestępczości, nie może unikać wprowadzenia takich rozwiązań technologicznych, które w korporacyjnych środowiskach cywilnych są już od dawna standardem.

Wdrażaniu nowych technologii i obsługujących je urządzeń muszą jednak towarzyszyć szkolenia, które przygotowują wszystkich funkcjonariuszy do wykonywania zadań w środowisku paracyfrowym. Aby na samym początku służby w Policji nie tworzyć luki edukacyjnej w tym zakresie, bardzo ważne jest prowadzenie zajęć z zakresu wykorzystania systemów informatycznych już w trakcie szkolenia zawodowego podstawowego.

Obecny program nauczania przewidziany dla niniejszego szkolenia wydaje się spełniać pokładane w nim oczekiwania. Nie można jednak zapominać o jego aktualizacji wraz z rozwojem technicznym oraz zmieniającymi się przepisami.

¹ B. Maćkowiak, A. Myszkier, B. Safader, *Polskie komputery rodziły się w ELWRO we Wrocławiu*, Wrocław 2017, s. 27.

² Tamże, s. 49.

³ A. Bogut, *Elektroniczny Rejestr Spraw o Wykroczenia*, „Roczniki Prawa i Administracji” 2015, nr 2, s. 251.

⁴ Tamże, s. 271.

⁵ Najwyższa Izba Kontroli – Departament Obrony Narodowej i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania policyjnych systemów informatycznych – nr kontroli: P/01/076*, Warszawa 2002, s. 6.

⁶ A. Bogut, *Elektroniczny Rejestr Spraw o Wykroczenia*, s. 271.

⁷ Najwyższa Izba Kontroli – Departament Obrony Narodowej i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania policyjnych systemów informatycznych – nr kontroli: P/01/076*, s. 12.

⁸ Tamże, s. 56.

⁹ Zarządzenie nr 70 Komendanta Głównego Policji z dnia 2 grudnia 2019 r. w sprawie Krajowego Systemu Informacyjnego Policji (Dz. Urz. KGP poz. 114, z późn. zm.).

¹⁰ CEL – Centralna Ewidencja Ludności, PESEL – Powszechny Elektroniczny System Ewidencji Ludności.

¹¹ Zarządzenie nr 70 Komendanta Głównego Policji z dnia 2 grudnia 2019 r. w sprawie Krajowego Systemu Informacyjnego Policji.

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ N.N. – skrótowiec stosowany głównie w terminologii prawniczej na określenie osoby, której tożsamości nie ustalono. W Polsce skrót ten tłumaczy się jako „nazwisko nieznanne”.

¹⁵ Zarządzenie nr 70 Komendanta Głównego Policji z dnia 2 grudnia 2019 r. w sprawie Krajowego Systemu Informacyjnego Policji.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2007 r. o udziale Rzeczypospolitej Polskiej w Systemie Informacyjnym Schengen oraz Wizowym Systemie Informacyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 1844, z późn. zm.).

²⁴ Tamże.

²⁵ Tamże.

²⁶ R. Lewandowski, *Instrukcja użytkownika terminala mobilnego Bluebird EF500R oraz aplikacji SWD Klient Mobilny2*, „Materiały Dydaktyczne” nr 201, Legionowo 2020, s. 7.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże, s. 5.

³¹ Tamże, s. 7.

Bibliografia

Bogut A., *Elektroniczny Rejestr Spraw o Wykroczenia*, „Roczniki Prawa i Administracji” 2015, nr 2.

Lewandowski R., *Instrukcja użytkownika terminala mobilnego Bluebird EF500R oraz aplikacji SWD Klient Mobilny2*, „Materiały Dydaktyczne” nr 201, Legionowo 2020.

Maćkowiak B., Myszkier A., Safader B., *Polskie komputery rodziły się w ELWRO we Wrocławiu*, Wrocław 2017.

Najwyższa Izba Kontroli – Departament Obrony Narodowej i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, *Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania policyjnych systemów informatycznych – nr kontroli: P/01/076*, Warszawa 2002.

Summary

Developing the ability to use information systems by policemen as part of basic vocational training

This article discusses the development of the ability to use IT systems by police officers as part of basic vocational training. The first part identifies the objectives of basic vocational education in the use of information systems. Then, the police IT systems familiarized with the training participants were discussed, as well as the issues related to the use of international information exchange channels. The final part of the article presents information on devices used during basic vocational training in this field.

Tłumaczenie: Ilona Wolska